

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Sotsioloogia, sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika

Rauno Veske

ÕPINGUTE AJAL PALGATÖÖL KÄIMINE JA SELLE MOTIIVID
MEESTE JA NAISTE PUHUL

Bakalaureusetöö sotsioloogia alal

Juhendaja: Ave Roots, Sotsioloogia PhD

Tartu
2016

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Rauno Veske, 02.06.2016.

Abstract

The motives of student employment among male and female students

The aim of this bachelor thesis is to examine what are the most common motives of student employment. The data, that is used in current thesis, originates from the Eurostudent V, which was carried out in 2013. This research is based on the Estonian data of respondents who had answered the question about having a job while Bachelor studies to examine the motives for working and see if there are statistically significant differences between male and female students.

Firstly, the author of current study gave an overview of previously conducted studies about student employment and student funding in Estonia and around the world.

Secondly the author introduced the methodology and gave an overview of the data that was used for the analysis.

The main finding from this thesis show :

- female students tend to work more than male students.
- the main reason to work while university studies is because of subsistence. The second in line was earning extra income.
- female students tend to work more for financial reasons than male students do.

Keywords: Employment, Student funding, Higher education, Estonia, Gender differences

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Kirjanduse ülevaade ja probleemiseade	7
1.1 Palgatöö ja õpingute ühildamise ulatus ning motiivid	7
1.2 Ülikoolis õppimise ajal töötamise motiivid.....	8
1.3 Majanduslikud motiivid õpingute ajal töötamiseks	9
1.4 Tudengite muutuvad karakteristikud õpingutes ja tööturul.....	11
1.5 Hüpoteesid	13
2. Metoodika	15
2.1 Andmed	15
2.2 Tunnuste kirjeldus.....	15
3.1 Õpingute ajal töötamine sugude lõikes	19
3.2 Töötamise motiivid	20
4. Arutelu.....	26
4.1 Õpingute ajal tööturule siirdumise ulatus tudengite seas ning erisused sugude lõikes	26
4.2 Töötamise põhjused tudengite seas ning erisused sugude lõikes	27
4.3 Ma töötan, et oma elatustaset tõsta	28
4.3 Ma töötan, et saada töökogemust.....	29
4.4 Ma töötan, sest mul on selleks piisavalt aega	30
4.5 Ettepanekud	30
Kokkuvõte	32
Kasutatud kirjandus	33

Sissejuhatus

Enamikes arenenud lääneriikides on tudengite tööhõive konstantselt tõusuteel. Aina enam tudengeid käib õpingute kõrvalt palgatööl ja ühtlasi aina suurema töökormusega. Euroopas on keskmiseks tudengite tööhõive määraks 47 protsenti (Beerrens, Mägi, Lill, 2011).

Neist protsentidest tulenevalt on sellele nähtusele hakatud oluliselt rohkem tähelepanu pöörama. Valdkonna uurijaid on huvitama hakanud, milliseid võivad olla selle ühiskondliku nähtuse põhjused ning millised võivad olla tagajärjed indiviidile endale kui ka ühiskonnale tervikuna. Samuti on tekkinud küsimusi, kas vastav tendents ühiskonnas on kaasaegse tööturu ning haridussüsteemi sümbioos või vajab tudengite toetussüsteem paljudes riikides ülevaatamist.

Kuigi Eesti riigilt on võimalik saada õppetoetust, on erinevate toetuste taotlemine on üsna keeruline ning kõikide tudengite taotlusi ei rahuldata. Samuti toetuse suurus ei ole toimetulekuks piisav. Riigipoolne tulemusstipendium tunnustab suurepäraseid tulemusi saavutavaid ning õppekava täies mahus läbivaid üliõpilasi saja euroga kuus (Riigi Teataja), millest üksi kindlasti ei piisa, et kuu jooksul tekkivad kulud katta.

Peamine küsimus antud teema käsitlemisel seisneb selles, kas tudengitel on valikuvabadus või on nad sunnitud õpingute kõrvalt palgatöö leidma. Teisiti öelduna, kas tudengid peavad ohverdama enda aega ja energiat, sest nad on alarahastatud tulenevalt perekonna kesistest rahalistest ressurssidest või riigi puudulikkusest toetussüsteemist. Võimalikke vastuseid võib olla kahtlemata mitmeid tulenevalt tudengite päritolust, vanusest, soost, prioriteetidest ning paljust muust.

Erinevate uuringute põhjal võib öelda, et peamiseks põhjuseks tudengite tööturule siirdumisel on kesine tudengite rahastamine õpingute ajal ning vastava tööjõu nõudlus (Wolbers, Müller, Gangl 2003), kuid need pole kaugelki ainsad põhjused. Beerrens, Mägi ja Lille (2011) sõnul on Ida-Euroopa tudengite kõrge tööhõive indikaator nende tudengite võimekusest ja ambitsioonist ning suhteliselt madalad akadeemilised standardid vaid ilmestavad seda indikaatorit.

Eelnevalt kirjutatust tulenevalt on käesoleva uurimistöö eesmärgiks saada ülevaade tudengite kõrge tööhõive põhjustest, iseärasustest ning mõjust õppetulemustele sugude lõikes. Soov on teada saada, kas mees- ja naissoost tudengite vahel on erinevusi lähtuvalt õpingute ajal töötamise osas ning millised võimalikud mustrid välja joonistuvad.

Oluline majanduslikku olukorda mõjutav tegur võib olla meeste ja naiste koondumine erinevatele ameti- ja tegevusaladele ehk segregatsioon (Anspal, Kraut, Rõõm 2010). Samad autorid väidavad ka, et Eestis on Euroopa Liidu liikmesriikide seas kõige kõrgem sooline segregatsioon tööturul. Sellest tulenevalt võib eeldada, et Eestis võib naissoost tudengite tööturul osalemine olla meestest mõnevõrra erinev, sest erinevate uuringute põhjal töötavad naised protsentuaalselt enam toidlustus- ning teenindus sektoris (Anspal, Kraut, Rõõm 2010). Paljudes riikides on tudengid palgatöö leidnud sektorites, mis on võrdlemisi marginaalseid oskusi vajavad ning madalalt tasustatud (Canny 2002).

Bakalaureusetöö esimeses osas antakse ülevaade kirjandusest, mis antud teemat varasemalt on käsitlenud. Tuuakse välja eristuvalt mees- ja naistudengite kõrgkoolis õppimise ajal palgatööle minemise peamised põhjused ning palgatöö võimalikud mõjud õppetulemustele. Bakalaureusetöö teises osas tutvustatakse töö metoodikat, analüüsis kasutatavaid andmeid ja tunnuseid. Kolmandas osas kirjeldatakse andmeanalüüsi ning töö lõpeb tulemuste esitamise ja aruteluga.

1. Kirjanduse ülevaade ja probleemiseade

1.1 Palgatöö ja õpingute ühildamise ulatus ning motiivid

Enne 21. sajandit on toimunud üliõpilaste tööturule siirdumine valdavalt pärast õpingute lõpetamist. Üliõpilaste peamiseks tegevuseks õpingute ajal on olnud õppimine ja selle kõrvalt töötamine on olnud pigem erand kui reegel (Tugim 2012). Tänapäeval on tudengite õpingute ja töötamise ühildamises toimunud märkimisväärsed muutused. Statistiliselt on silmapaistev tudengite tööhõive Eestis. Õpingute kõrvalt palgatööl käivate üliõpilaste osakaal on enamikest riikidest kõrgem (Mägi 2011).

Valdkonna uudsust ilmestab ka see, et suurem osa uuringuid, mis on vaadelnud tudengite siirdumist õpingute kõrvalt tööturule Eestis, on läbi viidud peale 2000-ndat aastat. Uuritud on nähtuse põhjuseid, tagajärgi ning ka üldisi osakaalusid töötavate ja mittetöötavate tudengite seas. 2009. aastal läbiviidud uuringus selgus, et 2/3 tudengitest oma õpingute ajal palgatööd teinud (Eurostat 2009). Tartu Ülikooli poolt tehtud Eesti Kõrgkoolide 2009. aasta Vilistlastuuringu tulemuste järgi töötas ülikoolis õppimisega paralleelselt 80 protsenti üliõpilastest (Eamets 2011). Tõe huvides tuleb mainida, et nende seas on arvesse võetud ka avatud ülikooli üliõpilasi.

Euroopa keskmine tudengite töötamise määr on ligikaudu 47 protsenti (Beerkens, Mägi, Lill, 2011). (Eurostudent IV 2010) raportis on kirjas, et 53 protsenti Eestis õppivatest tudengitest töötavad õpingute ajal, kellest 35 protsenti püsivalt ning 18 protsenti aeg-ajalt. Kui võrreldi täiskoormusega ja osakoormusega õppivaid tudengeid, siis tulemuseks oli see, et täiskoormusega õppivad tudengeid töötasid õppeperioodi ajal oluliselt vähem osakoormusega õppivatest tudengitest. Täiskoormusega õppivatest tudengitest töötasid õppeperioodi ajal 26 protsenti ja osakoormusega õppivatest tudengitest 72 protsenti. Samas uuringus toodi välja ka, et kaheteistkümne kuu jooksul oli töötanud 64 protsenti täiskoormusega õppivatest tudengitest ning 82 protsenti osakoormusega õppivatest tudengitest. (Beerkens, Mägi, Lill, 2011) Eestis läbiviidud uuringust selgus, et 53 protsenti täiskoormusega tudengitest käivad palgatööl.

Sarnane tendents on ka mujal maailmas. Nimelt Ameerika Ühendriikides on vastav näitaja pidevalt tõusnud ning on 2007. aasta andmete põhjal oli see kerkinud 49 protsendini (US Department of Labor 2007). Austraalias (Devlin 2008) poolt läbiviidud uuringus väitis 72 protsenti tudengitest on viimase semestri ajal palgatööd teinud.

1.2 Ülikoolis õppimise ajal töötamise motiivid

Võtmeküsimuseks õpingute ja töötamise ühildamise osas on olnud töötavate tudengite karakteristikud ning töötamise põhjused (Robert, Saar 2012). Samad autorid on ka väitnud, et peamisteks põhjusteks, miks tudengid üha enam õpingute kõrvalt palgatööle siirduvad, on esiteks kesine üliõpilaste toetuste süsteem ja teiseks tööjõu nõudlus. Töötamise motiivid õpingute kõrvalt on mõjutatud erinevate faktorite poolt, nagu majanduslikud kaalutlused, hoiakud, väärtushinnangud ning soov saada töökogemust. Ülikoolis õppimine suurendab inimkapitali läbi uute teadmiste ning omandatud oskuste. Inimkapitaliteooria järgi on see peamine põhjus, miks kõrghariduse omandamine tootlikkust ja palkasid tõstab (Tugim 2012). Samuti tõstab palgatööl käimine inimkapitali, aga sageli pole see peamine põhjus, miks tudengid õpingute kõrvalt endale palgatööd otsivad.

Erinevad viisid palgatöö tegemiseks õpingute kõrvalt võivad oluliselt lisada ka sotsiaalset kapitali, mis uue töö leidmisel võib kasulikuks osutada (Robert, Saar 2012). Kui töötaja suudab end heas valguses näidata, siis võib tema panus parimal juhul viia kõrgema ja vastutusrikkama ameti või siis tööandja soovituskirjani. Mõlemad eelmainitud annavad olulise eelise tööturul võrreldes nende tudengitega, kellel neid pole.

Yanbarisova (2014) sõnul on üheks põhjuseks õpingute kõrvalt palgatööle minemisel see, et vähemalt Venemaal on kõrghariduse kvaliteet viimastel aastatel oluliselt langenud ning varasemalt kõrgharidusega kaasneva kompetentsi on asendanud töökogemus. Yanbarisova väidab ka, et töötamine paralleelselt õpingutega võib olla indikaatoriks motivatsiooni, ambitsiooni, distsipliini ja ajaplaaneerise oskuse olemasolule. Sellest tulenevalt näevad paljud töötavad tudengid palgatööl käimisel eelist pärast õpinguid tööturule siirdumisel (Roschchin, Rudakov 2015). Selle loogika

järgi nähtakse õpingute kõrvalt töötamist kui investeringut inim- ja sotsiaalkapitali, mitte ohverdust õpingute arvelt (Tam, Morrison 2005).

1.3 Majanduslikud motiivid õpingute ajal töötamiseks

Kuigi väärtustatakse mitmeid erinevaid töötamisega kaasnevaid nüansse, siis praktiliselt kõigi uuringute kohaselt peamiseks motiiviks on majanduslikud kaalutlused (Tugim 2012, Yanbarisova 2014). Majanduslikud kaalutlused seisnevad selles, et õpingutega seotud kulud vajavad finantseerimist. Paljud tudengid tunnevad oma finantsiliste vahendite pärast muret. Ameerika Ühendriikides Arkansase Ülikoolis Nonise ja Hudsoni (2006) poolt läbiviidud uuringus selgus, et 71 protsenti naissoost tudengitest olid mures oma rahaliste vahendite pärast. Vastav näitaja meessoost tudengite seas oli 58 protsenti. Autorite sõnul proovivad kõik rahalise olukorra pärast mures olevad tudengid olukorraga kohaneda ning õpingute kõrvalt palgatööle minemine aastate jooksul kindlasti tõuseb.

Finantseerimiseks on mitmeid variante: õppelaen, õppetootused, vanematepoolne majanduslik toetamine või siis töö leidmine. Kusjuures viimased kaks pole omavahel otseses seoses (Beerkens, Mägi, Lill, 2011). Nimelt uurisid Beerkens, Mägi ja Lill (2011) seda, kuidas Eestis õppivad tudengid katavad õpingute ajal tekkivaid kulusi. Uuringust selgus, et jõukamate perekondade lapsed ja piiratud ressurssidega peredest tulevate tudengite tulemuste vahel olid vaid marginaalsed erinevused. Mõlemates vaadeldavates gruppides oli palgatöölt saadav töötasu peamiseks sissetulekuallikaks. See tähendab, et jõukamatest perekondadest pärit tudengite ning vaesematest peredest tulevate tudengite vahel pole märkimisväärset erinevust arvestades õpingute ajal töötamise osakaalu, lihtsalt töötamise põhjused on erinevad.

Yanbarisova (2014) leidis seose perekonnapoolse majandusliku abistamise ning õpingute ajal töötamise vahel seose Venemaal läbiviidud uuringus. Nimelt need tudengid, kes majanduslikku abi vanematelt õpingute ajal ei saa, töötavad täiskohaga märkimisväärselt suurema osakaaluga võrreldes nende tudengitega, keda vanemad toetavad (23 protsenti). Nendest tudengitest, kelle vanemad katavad alla poole tudengite kuludest, töötavad 11 protsenti täistööajaga ning need, kelle vanemad katavad üle poole tekkivatest kuludest, vaid 7 protsenti. Kui vaadelda tudengeid, kes

majanduslikku abi vanematelt ei saa, siis vaid 23 protsenti pole palgatööd õpingute ajal teinud (võrreldes 30 protsenti kõikidest tudengitest). Neist tudengitest, kes enda sõnul riigilt ega perekonnalt majanduslikku toetust ei saa, vaid 7 protsenti ei ole õpingute ajal palgatööd teinud (Yanbarisova 2014).

Sageli kaetakse õpingute ajal tekkivad kulud õppelaenuga. Õppelaenu võtmine on kõikides majanduslikes gruppides üsna levinud. Koguni 66 protsenti vähekindlustatud peredest tulevatest tudengitest võtavad õppelaenu. Keskmise sissetulekuga perede laste vastav osakaal on 58 protsenti ning kõrgema sissetulekuga perekondadest tulevate tudengite oma, eelnevatest mõnevõrra vähem, 47 protsenti (Beerkens, Mägi, Lill, 2011). Selle põhjuseks võib olla odav intressimäär 5 protsenti aastas, mis muudab selle laenuturul kõige odavamaks.

Eestis makstakse õppelaenu pikaajaliselt ehk igal õppeaastal saab taotleda õppelaenu, et tudengid saaksid katta õppekulud. Alates 01.07.2015 peavad tudengid õppelaenu saamiseks õppima täis- või osakoormusega ning olema Eesti Vabariigi kodanikud (Haridus- ja Teadusministeerium).

Siiski pole kõikidel tudengitel võrdsed võimalused õppelaenu saada. Õppelaenu võtmine ei ole hea variant neile õpilastele, kes pärinevad väiksema sissetulekuga peredest, sest maksimaalne õppelaenu summa ei suuda sageli katta aasta jooksul tekkivaid kulusi ning koduse abi puudumisel tuleb ikkagi leida täiendav sissetulekuallikas (Saar, Mõttus 2013). Lisaks nõutakse Eestis õppelaenu taotlemisel käendajaid, kes peavad laenusumma tagasi maksma, kui tudeng ise selleks võimeline pole. Võib juhtuda, et piiratud ressurssidega perede lapsevanemad ei ole panga silmis piisavalt maksevõimelised ning laenu ei väljastata.

Stipendiume makstakse riigieelarvest ning nende suurus sõltub valitud eelarvest. Selleks, et stipendiumit taotleda, peab tudeng olema Eesti Vabariigi kodanik ning õppeprogramm peab olema vähemalt üheksa kuud pikk (Haridus- ja Teadusministeerium). 2015/2016. õppeaastal on üliõpilastel õigus taotleda mitmeid erinevaid õppetoetuseid ning stipendiumeid. Vajaduspõhine õppetoetus on vahemikus 75-220 eurot tulenevalt tudengi perekonna sissetulekust pereliikme kohta. Vastavat toetust ei saa taotleda tudengid, kelle pere sissetulek pereliikme kohta on suurem kui 329 eurot kuus. Vajaduspõhist eritoetust saavad taotleda üliõpilased, kelle vajaduspõhise õppetoetuse taotlus on riigiportaalis tagasi lükatud põhjusel, et varasem sissetulek ületas toetuse

saamiseks kehtestatud piiri või taotleja sissetulek on vähenenud viimasel ajal. Vastava toetuse suurus on 135 eurot kuus. Lisaks on võimalik taotleda hinnetepõhise õppetoetust, mille suurus on 56 eurot kuus (Haridus- ja Teadusministeerium).

Riiklikest stipendiumitest on võimalik taotleda tulemusstipendiumit summas 100 eurot kuus, mida sageli makstakse lähtuvalt tudengite õppetulemustest. Erialastipendiumi suurus on 160 eurot kuus. Seda makstakse neis valdkondades, mida riik soovib eelisarendada (tehnika, tootmine, tehnoloogia, informaatika ja infotehnoloogia valdkonnad). Eelnevalt mainitud stipendiumitele ja õppetoetustele lisanduvad erivajadustega üliõpilaste toetused summas 60-510 eurot kuus (Haridus- ja Teadusministeerium).

Kui Beerkens, Mägi, Lill ja (2011) väitsid, et paljudes riikides ja uuringutes on spekulieritud selle üle, et tudengid siirduvad tööturule oma elustandardi parandamiseks, siis Austraalias läbiviidud uuringus (Devlin, James, Grigg 2008) tõendeid selle kohta ei leitud. Läbiviidud uuringus ilmnes, et tudengid töötavad peamiselt selleks, et tasuta elamiskulud ning teenitud palk kulub suures osas esmavajaduste (üür, toit, kodutarbed, transport) peale. Isiklike kulutuste osakaal on langenud alates 1984. aastast.

1.4 Tudengite muutuvad karakteristikud õpingutes ja tööturul

Tähelepanuväärseim tendents tudengite muutuvate karakteristikute seas on naissoost tudengite suur osakaal (Saar, Mõttus 2013). 1993/1994. õppeaastal olid 51 protsenti Eestis õppivatest tudengitest naised (Tõnisson 2011). 2009. aastal lõpetanutest olid koguni üle kahe kolmandiku (69 protsenti) naissoost, mis on kõrgem näitaja kõikidest teistest arenenud riikidest (Saar, Mõttus 2013).

Kui naisüliõpilased on õpingute diplomiga lõpetamises meestest oluliselt edukamad, siis kas võib olla, et vähem naisi käib õpingute kõrvalt tööl? (Brennan 2005, Metcalf 2001, Moreau, Leathwood 2006, the Centre for Higher Education Research and Information (CHERI) & London South Bank University 2005, Barron 2009, Callender 2007) uuringutest selgus, et naised on tööturul meestest oluliselt aktiivsemad. Suurbritannias läbiviidud uuringu analüüsist selgus, et naistudengitest käis palgatööl õpingute ajal 57 protsenti ning meestest 48 protsenti. Meeste osakaal oli märkimis-

väärselt kõrgem vaid öösel töötamises. Meestest 33 protsenti käivad öösiti tööl võrrelduna naiste 23 protsendiga (Brennan 2005).

Siiski ei toonud (Brennan 2005) uuring välja põhjuseid, miks naised töötavad meestest enam. Paljudes riikides on tudengid palgatöö leidnud sektorites, mis on võrdlemisi marginaalseid oskusi vajavad ning madalalt tasustatud (Canny 2002). (Lucas, Ralston 1997, Bradley 2014) sõnul töötavad tudengid enim teenindussektoris, kus palgad on valdavalt madalamad kui mitmetes teistes sektorites. Võimalik, et naistel on tööturul oluliselt rohkem neile sobilikke töökohtasid ning nad lepivad halvemate tingimustega. 2008. aastal läbiviidud uuringus oli suurim naiste osakaal teenindus- ja müügitöötajate seas, moodustades umbes neli viiendikku kogu tööjõust vaadeldavas sektoris (Anspa, Kraut, Rõõm 2010). Ühtlasi naiste väiksemad palganõudmised võimaldavad madalapalgalistel töökohtadel (teenindus ja toitlustus) suurema osakaaluga töötada. Tartu Ülikooli majandusteadlaste (Mõtsmees, Roosaar, Masso 2013) poolt läbiviidud projektis tuli välja, et naised küsivad sama kvalifikatsiooniga meestest keskmiselt kolmandiku võrra vähem töötasu.

Tähelepanu tõmbab ka see, et üliõpilaste keskmine vanus viimasel ajal märkimisväärselt tõusnud. Kõrgharidust asub omandama rohkem inimesi, kes on enne ülikooli astumist on tööturule püsivalt sisenenud ja ka laenu võtnud, mis tähendab, et neil on püsiv kohustus oma võlgasid tagasi maksta. Selleks, et isiklikud kulutused ning ka laenukohustusi katta, sageli perekondlikest ja riigipoolsetest toetustest ei piisa.

Vanemate tudengite tekkimiseks on soodsad võimalused loonud see, et ülikoolid on oma õppeprogramme muutunud paindlikumaks. Avatud ülikooli osatähtsus on aastast aastasse tõusnud ning statsionaarse õppe puhul on iseseisva õppetöö osakaal suurenenud, mis omakorda on töölkäimise tudengite jaoks oluliselt lihtsamaks teinud (Tugim 2012). Seega võib öelda, et tööle minnakse ka sellepärast, et õpingud seda võimaldavad.

Tudengite vanusel ja tööturul osalemise vahel on leitud positiivne seos. Samuti töötavad nad suurema tõenäosusega täiskohaga (Wolbers 2001). Eestis õppivad tudengid, kelle vanus on 24 eluaastat ja rohkem, käivad kolm korda suurema tõenäosusega palgatööl kui tudengid alla 24 eluaasta. Kui alla 24-eluaastastest tudengitest töötavad osakoormusega 35 protsenti ja täiskoormusega 17 protsenti, siis vanuses 24+ on vastavad näitajad 19 protsenti ja 64 protsenti

(Beerkens, Lill, Mägi 2010). Ehk olenemata sellest, kas tudengil on õpingud lõpetatud, siis teatavas vanuses otsitakse endale palgatöö ning õpingutega tegeletakse edaspidi selle kõrvalt.

Eelnevad arvud kirjeldavad ilmekalt kahte paralleelselt toimuvat protsessi. Esiteks ei oota tudengid tööturule siirdumisega nii kaua, et õpingud saaksid lõpetatud. Teiseks vajab kasvav majandus pidevalt tööjõudu, aga kuna Eestis on kvalifitseeritud tööjõudu oluliselt nõudlusest vähem, siis tööpakkujad teevad tudengitele pakkumised, millele on keeruline ära öelda (Beerkens, Lill, Mägi 2010).

1.5 Hüpoteesid

Erinevatest uuringutest (Brennan 2005, Metcalf 2001, Moreau, Leathwood 2006, the Centre for Higher Education Research and Information (CHERI) & London South Bank University 2005, Barron 2009, Callender 2007) selgus, et naised on tööturul meestest oluliselt aktiivsemad. Seda tendentsi on põhjendatud mitmeti: Canny (2002) on välja toonud, et tudengid töötavad enamasti väheseid oskusi vajavates sektorites (näiteks toitlustus ja teenindus), kus palgad on võrdluisi väiksed (Lucas, Ralston 1997, Bradley 2014) ning uuringute järgi küsivad naised sama kvalifikatsiooniga meestest keskmiselt kolmandiku võrra vähem töötasu (Mõtsmees, Roosaar, Masso 2013) ehk nad on nõus oluliselt väiksema tasu eest töötama, mis annab neile teatava konkurentsieelise töö leidmisel. Eeltoodu põhjal on alust eeldada, et sarnaned seosed avalduvad ka Eestis. Eelnevalt mainitu põhjal püstitab käesoleva töö autor esimese hüpoteesi:

Hüpotees 1. Naissoost tudengid on tööturul aktiivsemad meessoost tudengitest.

Praktiliselt kõikide tudengite töötamist vaadeldud uuringute kohaselt on peamiseks motiiviks õpingute kõrvalt palgatööle minemiseks majanduslikud kaalutlused (Tugim 2012, Yanbarisova 2014). Majanduslikud kaalutlused väljenduvad selles, et õpingute ajal tekkivad kulud vajavad finantseerimist ning kulude katmiseks lähevad tudengid palgatööle. Paljud tudengid tunnevad oma finantsiliste vahendite pärast muret. Eelnevalt mainitu põhjal püstitab käesoleva töö autor teise hüpoteesi:

Hüpotees 2. Tudengite seas on enam majanduslikel põhjustel töötamist.

(Nonis, Hudson 2006) poolt läbiviidud uuringus Arkansase Ülikoolis, Ameerika Ühendriikides selgus, et 71% naissoost tudengitest olid mures oma rahaliste vahendite pärast ning sama näitaja meessoost tudengite seas oli 58%. Autorite sõnul proovivad kõik rahalise olukorra pärast mures olevad tudengid olukorraga kohaneda ning õpingute kõrvalt palgatööle minemine aastate jooksul kindlasti tõuseb, kuid naised kipuvad oma finantsilist olukorda mõnevõrra kehvemana tajuma. Kuna naised tajuvad oma rahalist olukorda meestest keerulisemana, siis võib eeldada, et naised lähevad palgatööle meestest sellevõrra enam. Eelnevalt kirjutatu põhjal püstitav käesoleva töö autor kolmanda hüpoteesi.

Hüpotees 3. Naiste seas on meestest enam majanduslikelt põhjustel töötamist.

2. Metoodika

2.1 Andmed

Toodud hüpoteeside kinnitamiseks teostatakse kvantitatiivne andmeanalüüs, milleks kasutatakse Eurostudent V (2013) andmeid Eesti kohta. Eurostudenti eesmärgiks on koguda võrdlevaid andmeid üliõpilaste õppe- ja elutingimuste kohta, et poliitikakujundajad, nii riikide kui ka Euroopa tasemel, saaksid hinnata kõrghariduspoliitika toimimise tulemuslikkust (nt õppetoetuste süsteemi toimimist, ühiselamukohtade vajadust, õppekorralduse probleeme jne) (Eurostudent 2016).

Eeltoodust tulenevalt kasutan Eurostudent V kogutud andmeid, et uurida, kuivõrd erinevad mees- ja naissoost tudengite osakaalud õppimise ajal töötamisel ning millised on peamised motivaatorid tööturule õpingute ajal siirduda. Eurostudent V 2013. aasta andmestikus on 6418 vastanut, millest kasutuskõlbulikud antud analüüsis on 5017, neist 3669 naised ning 1348 mehed.

2.2 Tunnuste kirjeldus

Järgnevas analüüsis on kasutusel 7 sõltumatut tunnist ja 5 sõltuvat tunnist.

Sõltuvate tunnustena vaatlen erinevaid töötamise põhjuseid tudengite seas, mis kätkevad endis majanduslikke, töökogemust tõstvat ning vaba aega sisustavat põhjuseid. Sõltumatutest tunnustest on oluliseim sugu, kuid kasutan lisaks mitmeid teisi tunnuseid.

2.2.1 Sõltumatud tunnused

Tähtsaima sõltumatu tunnuseks kasutab töö autor sugu (73 protsenti naised ning 27 protsenti mehed).

Järgnevalt annab autor ülevaate mudelites kasutatavatest tunnustest. Esiteks kasutatakse kontroll-tunnustena “õppevaldkonda”. Valikuvariantideks selle tunnuse puhul olid: 1) Haridus 2) Humanitaarteadused 3) Teenused 4) Loodusteadused 5) Inseneriteadused 6) Põllumajandus 7) Meditsiin ja tervishoid 8) Sotsiaalteadused 9) Muud.

Veel kasutatakse mudelis tunnist “rahvus”. Eurostudent V andmestikus oli võimalik anda kolme erinevat vastusevarianti: eestlane, venelane, muu. Mudelites kodeerisin rahvuse kaheväärtuseliseks

tunnuseks, ehk sidusin kokku variandid “venelane” ja “muu”, ning vastusevariandi “eestlane” jättis autor muutmata.

“Kõrgkooli asukohaks” kodeeris töö autor tunnuse järgnevalt: 1) Tallinn 2) Muu 3) Tartu. Põhjuseks oli see, et töö autor soovis vastusevarianti “Tartu” tausttunnuseks ning väiksema tudengite arvudega linnad seoti analüüsi mõistetavamaks muutmise nimel kokku.

Järgmise sõltumatu tunnuseks kasutab töö autor “Kas maksad õppemaksu”. Tunnusel on kaks vastusevarianti: 1) Jah 2) Ei.

Mudelites leiab kasutust ka tunnus “õppekoormus”, millel on kaks vastusevarianti: 1) Täiskoormus 2) Osakoormus.

2.2.2 Sõltuv tunnus

“Kas töötad sel semestril?”. Sel tunnusel on kolm võimalikku vastusevarianti: 1) Jah, ma töötan regulaarselt 2) Jah, ma töötan aeg-ajalt 3) Ei, ma ei tööta. Analüüsi alguses kasutan eeltoodud tunnust sõltuva tunnuseks kuid regressioonanalüüsi mudelis kasutatakse seda tunnust sõltumatu tunnuseks.

Vastusevariandid, millistel põhjusel tudengid enda sõnul tööl käivad. Töö autor võrdleb järgnevaid vastusevariante:

1) **Ma töötan, et toime tulla**

Tabelis 1 annab autor ülevaate tunnuse „Ma töötan, et toime tulla“ kirjeldavast statistikast eristamata sugusid. Tabelis esitatakse vastusevariantide sagedused ning protsendilised jaotused. Ligi 2/3 respondentidest vastasid, et on täiesti nõus väitega, et töötavad toimetuleku eesmärgil, mis oli ka ülekaalukalt populaarseim vastusevariant.

Tabel 1. Toimetuleku pärast töötamise jaotus.

	Sagedus	%	Kumulatiivne %
Täiesti	1917	63	63
4	416	14	77
3	348	11	88

2	229	7	95
Üldse mitte	164	5	100
Kokku	3074	100	

2) Ma töotan, et oma elatustaset tõsta

Tabelis 2 annab autor ülevaate tunnuse „Ma töotan, et oma elatustaset tõsta“ kirjeldavast statistikast eristamata sugusid. Tabelis esitatakse vastusevariantide sagedused ning protsendilised jaotused. 51 protsenti respondentidest vastasid, et on täiesti nõus väitega, et töötavad toimetuleku eesmärgil, mis oli ka populaarseim vastusevariant.

Tabel 2. Elatustaseme pärast töötamise jaotus.

	Sagedus	%	Kumulatiivne %
Täiesti	1524	51	51
4	726	24	75
3	373	13	88
2	186	6	94
Üldse mitte	181	6	100
Kokku	2990	100	

3) Ma töotan, et saada töökogemust

Tabelis 3 annab autor ülevaate tunnuse „Ma töotan, et saada töökogemust“ kirjeldavast statistikast eristamata sugusid. Tabelis esitatakse vastusevariantide sagedused ning protsendilised jaotused. 46 protsenti respondentidest vastasid, et on täiesti nõus väitega, et töötavad toimetuleku eesmärgil, mis oli ka populaarseim vastusevariant.

Tabel 3. Töökogemuse pärast töötamise jaotus

	Sagedus	%	Kumulatiivne %
Täiesti	1381	46	46
4	638	21	67
3	409	14	81
2	244	8	89
Üldse mitte	316	11	100

Kokku	2988	100	
-------	------	-----	--

4) Ma töotan, sest mul on selleks piisavalt vaba aega.

Tabelis 4 annab autor ülevaate tunnuse „Ma töotan, sest mul on selleks piisavalt aega“ kirjeldavast statistikast eristamata sugusid. Tabelis esitatakse vastusevariantide sagedused ning protsendilised jaotused. 44 protsenti respondentidest vastasid, et pole üldse nõus väitega, et töötavad toimetuleku eesmärgil, mis oli ka populaarseim vastusevariant.

Tabel 4. Töötamine tulenevalt sellest, et on piisavalt aega jaotus

	Sagedus	%	Kumulatiivne %
Täiesti	263	9	9
4	333	11	20
3	514	18	38
2	525	18	56
Üldse mitte	1291	44	100
Kokku	2926	100	

2.3 Analüüsi meetod

Sõltuvate ja sõltumatute tunnuste vahel olevate seoste saamiseks koostan kõigepealt risttabelid, mis tunnuste ühisjaotusena annavad ülevaate kogumi jaotusest. Seoste kontrollimiseks kasutan hii-ruut-testi, mis võimaldab empiirilisi jaotusi võrrelda ning muutujate vahelisi seoseid kirjeldada.

Seejärel teostatakse multinomiaalne regressioonanalüüs, mis võimaldab kasutada analüüsis mitmekategoorialist sõltuvat tunnust ja välja selgitada, kui palju kirjeldavad sõltumatud tunnused sõltuva tunnuse hajuvusest ning erinevate tegurite mõju sõltuvale tunnusele ja mõju suunda (Tooding, 2007).

Eelnevas alapunktis andis käesoleva töö autor ülevaate sõltuvate tunnuste kirjeldavast statistikast. Multinomiaalse regressiooni korral kodeeris autor eeltoodud sõltuvad muutujad kandvama

tulemuse saamiseks kaheväärtuselisteks. Autor liitis omavahel vastusevariandid “Täiesti” ja “4” ning teiseks väärtuseks variandid “3”, “2” ja “Üldse mitte.

3. Analüüs

3.1 Õpingute ajal töötamine sugude lõikes

Tabelist nr 5 selgub, et kuigi õpingute ajal töötamise osas nais- ja meestudengite vahel silmatorkavaid erisusi pole, töötavad naistudengid ikkagi rohkem. Vastusevariandile “Jah, ma töötan regulaarselt” vastas 47% naistudengitest ning 42% meestudengitest. Kuigi aeg-ajalt töötavad naised uuringu järgi 16% ja mehed 18%, siis kokkuvõtvalt kahe esimese vastusevariandid on naistudengitel 63% ja meestudengitel 60%. Antud tabeli Hii-ruut-statistik on 7,8 ning olulisuse tõenäosus on 0,02, mis olulisuse nivoo 5% korral tõestab, et naistel ja meestel esineb antud tunnuse osas statistiline erinevus ning naised töötavad sagedamini kui mehed.

Tabel 5. Töötamine õpingute ajal sugude lõikes.

		Sugu		Kokku
		Naine	Mees	
Jah, ma töötan regulaarselt	N	1719	572	2291
	% soo lõikes	47%	42%	46%
Jah, ma töötan aeg-ajalt	N	569	239	835
	% soo lõikes	16%	18%	17%
Ei, ma ei tööta	"N	1354	537	1891
	% soo lõikes"	37%	40%	37%
Kokku	N	3669	1348	5017
	% soo lõikes	100%	100%	100%
Hii-ruut statistik	7,8	df=2	p=0,02	

3.2 Töötamise motiivid

3.2.1 Ma töotan, et toime tulla

Tabelist nr 6 selgub, et toimetuleku tõid töötamiseks põhjuseks enim naistudengid. “Täiesti” või väärtusega “4” hindas väite õigsust 77% naistudengitest ning 73% meestudengitest. Kusjuures täiesti nõus selle väitega oli 64% naistest ja 58% meestest. Antud tabeli Hii-ruut-statistiku väärtuseks on 10,6 ja olulisuse tõenäosus on 0,03, mis olulisuse nivoo 5% korral tõestab, et naistel ja meestel on antud tunnuse osas statistiline erinevus ning naised töötavad meestest enam selleks, et toime tulla.

Tabel 6. Toimetuleku pärast töötamine sugude lõikes

Ma töotan, et toime tulla		Sugu		Kokku
		Naine	Mees	
Täiesti	N	1453	464	1917
	% soo lõikes	64%	58%	62%
4	N	298	118	416
	% soo lõikes	13%	15%	14%
3	N	255	93	348
	% soo lõikes	11%	12%	11%
2	N	155	74	229
	% soo lõikes	7%	9%	7%
Üldse mitte	N	115	49	164
	% soo lõikes	5%	6%	5%
Kokku	N	2276	798	3074
	% soo lõikes	100%	100%	100%
Hii-ruut statistik	10,6	df=4	p=0,03	

3.2.2 Ma töötan, et elatustaset tõsta

Tabelist nr 7 selgub, et elatustaseme tõstmise nimel töötab mõnevõrra rohkem naistudengeid. Täiesti nõustus väitega 52% naistest ja 48% meestest. Väite õigsust hindegaga “4” hindas 24% naistest ja 25% meestest. Kokkuvõtvalt 76% naistudengitest ning 73% meestudengitest olid nõus, et töötavad selleks, et oma elatustaset tõsta. Sellegipoolest statistilisi erinevusi antud väite puhul sugude vahel ei esinenud.

Tabel 7. Elatustaseme tõstmise pärast töötamine sugude lõikes

Ma töötan, et oma elatus- taset tõsta		Sugu		Kokku
		Naine	Mees	
Täiesti	N	1152	372	1524
	% soo lõikes	52%	48%	51%
4	N	532	194	726
	% soo lõikes	24%	25%	24%
3	N	261	112	373
	% soo lõikes	12%	14%	13%
2	N	130	56	186
	% soo lõikes	6%	7%	6%
Üldse mitte	N	135	46	181
	% soo lõikes	6%	6%	6%
Kokku	N	2210	780	2990
	% soo lõikes	100%	100%	100%
Hii-ruut statistik	7,0	df=4	p=0,137	

3.2.3 Ma töötan, et saada töökogemust

Järgmisena paluti tudengitel hinnata seda, kuivõrd nad töötavad sellepärast, et töökogemust saada. Taaskord hindavaid väidet täiesti õigeks mõnevõrra rohkem naistudengeid. Naistest hindavad väidet täiesti õigeks 47% ja meestest 45%. Hinnangu “4” omistas väitele 22% naisi ja 20% mehi. Kokkuvõtvalt kahe kõrgema hinnanguga hindas väite õigsust 69% naistest ning 65% meestest. Väite “Ma töötan, et saada töökogemust” puhul statistiliselt olulisi erinevusi pole.

Tabel 8. Töötamine töökogemuse omandamise pärast. Jaotus sugude lõikes.

Ma töötan, et saada töökogemust		Sugu		Kokku
		Naine	Mees	
Täiesti	N	1028	353	1381
	% soo lõikes	47%	45%	46%
4	N	482	156	638
	% soo lõikes	22%	20%	21%
3	N	295	114	409
	% soo lõikes	13%	15%	14%
2	N	187	57	244
	% soo lõikes	8%	7%	8%
Üldse mitte	N	216	100	316
	% soo lõikes	10%	13%	11%
Kokku	N	2208	780	2988
	% soo lõikes	100%	100%	100%
Hii-ruut statistik		7,8	df=4	p=0,101

3.2.4 Ma töötan, sest mul on selleks piisavalt aega

Tabelist nr 9 selgub, et väite osas “Ma töötan, sest mul on selleks piisavalt aega ” sugude lõikes märkimisväärseid erinevusi ei ole. Täiesti õigeks pidasid seda väidet 9% naistudengitest ning 10% meestudengitest. Hinnangu “4” andis antud väitele 11% naistudengitest ning 12% meestudengitest. Kokkuvõtvalt kahe kõrgema hinnangu summad on vastavalt naistel 20% ja meestel 22%. Üldse ei olnud antud näitega nõus 45% naistudengitest ning 42% meestudengitest. Statistilisi erinevusi sugude lõikes analüüsi käigus ei tuvastatud.

Tabel 9. Töötamine, sest selleks on piisavalt aega. Jaotus sugude lõikes.

Väide: Ma töötan, sest mul on selleks piisavalt aega * Sugu		Sugu		Kokku
		Naine	Mees	
Täiesti	N	186	77	263
	% soo lõikes	9%	10%	9%
4	N	243	90	333
	% soo lõikes	11%	12%	11%
3	N	372	142	514
	% soo lõikes	17%	18%	18%
2	N	390	135	525

	% soo lõikes	18%	18%	18%
Üldse mitte	N	962	329	1291
	% soo lõikes	45%	42%	44%
Kokku	N	2153	773	2936
	% soo lõikes	100%	100%	100%
Hii-ruut statistik	2,3	df=4	p=0,686	

Tabelist 9 selgub, et tudengite hinnang väitele “Ma töötan, sest mul on selleks piisavalt aega” on oluliselt väiksem eelnevate väidete hinnangutega. Vaid 9 protsenti naistest ning 10 protsenti meestest pidasid seda väidet täiesti õigeks. Väärtusega 4 hindasid seda väidet 11 protsenti naistest ning 12 protsenti meestest. Kahe kõrgema väärtusega kokku hindas väidet 20 protsenti naisi ja 22 protsenti mehi. Üldse ei olnud antud näitega nõus 45 protsenti naistudengitest ning 42 protsenti meestudengitest. Statistilisi erinevusi sugude lõikes analüüsi käigus ei tuvastatud.

3.2.4 Regressioonimudel sõltuvate tunnuste lõikes

Järgnevalt viib töö autor läbi multinominaalse regressioonanalüüsi, mis prognoosib uuritava sündmuse toimumise, antud juhul töötamise, tõenäosust ja selle muutumist sõltuvalt erinevate argumenttunnuste väärtuse muutumisest. Kasutatud tunnused on välja toodud tabelis 10.

Regressioonanalüüsi põhjal koostatud tabelist 10 nähtub, et naised töötavad meestest suurema tõenäosusega selleks, et toime tulla, elatustaset tõsta ja töökogemust saada. Piisava aja tõttu töötamisel ei ole soolist erinevust.

Samuti on vanusel statistiliselt oluline seos töötamisel toimetuleku kindlustamiseks, elatustaseme tõstmisel ning töökogemuse omandamise eesmärgil. Taaskord puudus statistiliselt oluline seos piisava aja tõttu töötamise korral.

Rahvuse mõju töötamisele õpingute kõrvalt on statistiliselt oluline kõikide valikuvariantide seas. Eesti rahvusest tudengid töötavad teistest rahvustest tudengitest suurema tõenäosusega kõikidel põhjustel, kusjuures suurim erinevus on töötamisel toimetuleku eesmärgil.

Õppemaksu maksvad tudengid töötavad suurema tõenäosusega selleks, et toime tulla. Teistel valikuvariantidel statistilist olulisust õppemaks maksmisel ei olnud.

Kõrgkooli asukohast tulenevaid iseärasusi tudengite töötamisel analüüsidest selgus see, et Tallinnas õppivad tudengid töötavad kõikidel põhjustel suurema tõenäosusega kui tausta- kategooriaks määratud Tartus asuvat kõrgkooli. Suurim erinevus Tallinnas ja Tartus asuvates kõrgkoolides õppivate tudengite lõikes on töötamisel toimetuleku eesmärgil.

Mujal linnas asuvate kõrgkoolide tudengid töötavad Tartus asuvates kõrgkoolide tudengitest enam selleks, et toime tulla. Teiste vastusevariantide vahel statistiliselt olulisi seoseid ei tuvastanud. Analüüsidest seoseid töötamise põhjuste ning õppekoormuse vahel, selgub, et täiskoormusel õppivad tudengid töötavad väiksema tõenäosusega toimetuleku, elatustaseme tõstmise ning töökogemuse omandamise eesmärgil. Piisava aja olemasolu korral statistiliselt olulisi erinevusi polnud.

Haridusteaduseid õppivad tudengid töötavad sotsiaalteaduste õppijatega võrreldes väiksema tõenäosusega selleks, et elatustaset tõsta. Toimetuleku, töökogemuse ning piisava aja tõttu töötamise poolest vaadeldavate valdkondade tudengid teineteisest erine.

Humanitaarteaduseid õppivad tudengid töötavad sotsiaalteaduseid õppivatest tudengitest väiksema tõenäosusega kõikide valikuvariantide lõikes. Suurim statistiliselt oluline erinevus on töötamisel piisava aja olemasolu korral. Väikseim statistiline olulisus esineb töötamisel toimetuleku eesmärgil.

Ka loodusteaduseid õppivad tudengid töötavad sotsiaalteadusi õppivatest tudengitest statistiliselt olulisel määral vähem elatustaseme tõstmise ning töökogemuse omandamise eesmärkidel. Toimetuleku ning piisava aja olemasolu tõttu töötamisel statistiliselt olulisi erinevusi polnud.

Inseneriteaduseid õppivad tudengid töötavad taustakategooriaga võrreldes vähem nii elatustaseme tõstmise ning piisava aja olemasolu korral. Teiste valikuvariantide korral statistiliselt olulisi erinevusi ei esinenud.

Põllumajandusega seotud erialasid õppivate tudengite seas oli võrreldes sotsiaalteadusi õppivate tudengitega statistiliselt olulisel määral vähem töötamist eesmärgiga elatustaset tõsta. Teiste valikuvariantide vahel statistiliselt olulisi seoseid ei olnud.

Meditsiini õppivad tudengid töötavad sotsiaalteaduste õppijatega võrreldes väiksema tõenäosusega selleks, et elatustaset tõsta ja töökogemust saada. Toimetuleku ja piisava aja olemasolu tõttu töötamise poolest meditsiini ja sotsiaalteaduste tudengid omavahel ei erine.

Tabel 10. Regressioonimudelid kõigi sõltuvate tunnuste kohta

Analüüsi kaasatud mõjutegurid	Mudel 1	Mudel 2	Mudel 3	Mudel 4
	Töötan, et toime tulla	Töötan, et elatustaset tõsta	Töötan, et saada töökogemust	Töötan, sest on piisavalt aega
	B	B	B	B
Konstant	-2,94**	-1,70***	-1,49***	-2,32***
Naised ¹	0,20**	0,22***	0,24***	0,03
Vanus	0,07***	0,04***	0,02***	0,00
Rahvus ²	0,48***	0,28***	0,39***	0,41**
Õppemaksu maksmine ³	0,22**	0,11	0,05	-0,09
Kõrgkool Tallinnas ⁴	0,44***	0,33***	0,32***	0,35***
Kõrgkool mujal ⁴	0,23**	0,05	0,01	0,13
Õppekoormus (täis) ⁵	-0,33**	-0,30**	-0,24*	-0,29
Valdkond (haridus) ⁶	0,16	-0,31**	-0,08	-0,21
Valdkond (hum.teadused) ⁶	-0,23**	-0,50***	-0,64***	-0,74***
Valdkond (teenused) ⁶	-0,17	-0,41***	0,51***	-0,42*
Valdkond (loodusteadused) ⁶	-0,08	-0,24*	-0,22**	-0,30
Valdkond (inseneriteadused) ⁶	0,04	-0,20*	-0,05	-0,41**
Valdkond (põllumajandus) ⁶	-0,22	-0,70***	-0,34	-0,35
Valdkond (meditsiin, tervishoid) ⁶	-0,11	-0,34***	-0,44***	-0,65
Valdkond (midagi muud) ⁶	-0,52	-0,16	-0,25	-0,09
N	6329	6344	6329	6329
R ² (Nagelkerke)	0,101	0,051	0,040	0,022
Statistiline usaldusväärsus	p<0,001	p<0,001	p<0,001	p<0,001

Märkus: statistiliselt olulised *p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Tähistused: B – regressioonikordaja; N- respondentide arv;

¹Taustakategooria: sugu “Mees”. ²Taustakategooria: rahvus “Muu”. ³Taustakategooria: Õppemaksu maksmine “Ei”.

⁴Taustakategooria: Kõrgkooli asukoht “Tartu”. ⁵Taustakategooria: Õppekoormus “Osakoormus”. ⁶Taustakategooria:

Õppevaldkond “Sotsiaalteadused”. Andmed: Eurostudent V 2013

4. Arutelu

Käesoleva töö raames oli eesmärgiks saada ülevaade tudengite siirdumisest tööturule sugude lõikes. Vaadeldakse mees- ja naistudengite osakaalusid osalemisel tööturul ning peamisi põhjuseid tööturule siirdumisel. Antud peatükis võrdleb töö autor analüüsist saadud tulemusi varasemate uurimuste tulemustega.

4.1 Õpingute ajal tööturule siirdumise ulatus tudengite seas ning erisused sugude lõikes

Varasemalt valdkonnas läbiviidud uuringutest on välja tulnud, et tudengid käivad õpingute kõrvalt aina enam palgatööl. (Beerkens, Mägi, Lill, 2011) poolt Eestis õppivate tudengite seas läbiviidud uuringust selgus, et 61 protsenti täiskoormusega tudengitest käivad palgatööl ning (Eurostat 2009) raporti järgi oli 67 protsenti tudengitest on õpingute ajal palgatööd teinud.

Käesoleva töö kõikide vastanute andmete põhjal saab öelda, et tudengite töötamine omab ühiskonnas tõepoolest suurt osakaalu. Eristamata esialgu mehi ja naisi, saab öelda, et 62 protsenti tudengitest töötab õpingute ajal regulaarselt või aeg-ajalt. Regulaarselt töötavaid ehk tudengeid ehk neid, kel on stabiilne töösuhe tööandjaga, oli 46 protsenti ning aeg-ajalt töötavaid tudengeid 16 protsenti. Käesoleva töö autori analüüsist saadud 62 protsenti on märkimisväärselt sarnane (Beerkens, Mägi, Lill, 2011) poolt saadud 61 protsendiga.

(Brennan 2005, Metcalf 2001, Moreau, Leathwood 2006, the Centre for Higher Education Research and Information (CHERI) & London South Bank University 2005, Barron 2009, Callender 2007) uuringutest selgus, et naised on tööturul osalemises meestest aktiivsemad. (Brennan 2005) uuringus käis naistudengitest palgatööl õpingute ajal 57 protsenti ning meestest 48 protsenti (Brennan 2005).

Käesolevas töös selgus, et vastusevarianti “Jah, ma töötan regulaarselt” pidas korrektseks enam naistudengitest. Vastav näitaja meestudengite seas oli 42 protsenti ehk 5 protsenti vähem kui naistudengitel. Vastuse “Jah, ma töötan aeg-ajalt” valis 16 protsenti naistudengitest ning 18

protsenti meestudengitest. Kui kokku arvestada esimesed kaks vastusevarianti, siis naistudengite töötamise protsent ulatub 63 protsendini ning meestudengitel on vastav näitaja 60 protsenti.

Seega tõepoolest on naistudengid aktiivsemad tööturul osalemisel võrreldes meestudengitega, kuid erisused ei ole märkimisväärselt suured. Vahe nais- ja meestudengite järgi oli vaid 3 protsenti ning seosekordajad võimaldasid kinnitada statistiliselt usaldusväärset seost tudengite töölkäimise ning tudengite sugude vahel. Eelnevalt väljatoodu põhjal võib öelda, et antud küsimuse raames ühtisid varasemalt läbiviidud uuringute tulemused käesoleva töö autori analüüsi tulemustega.

4.2 Töötamise põhjused tudengite seas ning erisused sugude lõikes

Kirjanduse osas andis käesoleva töö autor ülevaate mitmetest põhjustest, miks tudengid õpingute kõrvalt tööturule siirduvad. Välja on toodud majanduslikke aspekte ning erinevaid sotsiaalkapitali tõstvaid argumente. (Tam, Morrison 2005) sõnul nähtakse õpingute kõrvalt töötamist kui investeringut inim- ja sotsiaalkapitali, mitte ohverdust õpingute arvelt. (Yanbarisova 2014) sõnul on töökogemus asendamas senini eelistatud kõrgharidusega kaasnevat kompetentsi. Sama autor väitis, et töökogemuse omandamine paralleelselt õpingutega võib olla töö indikaatoriks tudengi motivatsiooni, ambitsiooni, distsipliini ja ajaplaneerimise oskuse olemasolule, mis paljude tööandjatele võib oluliseks argumendiks olla uue töötaja palkamisel. Siiski valdav osa uuringuid on leidnud, et peamiseks põhjuseks õpingute kõrvalt tööturule siirdumiseks on majanduslik toimetulek (Tugim 2012, Yanbarisova 2014).

Käesolevas analüüsis selgus, et 76 protsenti respondentidest väitsid, et käivad tööle selleks, et toime tulla. "Täiesti" või väärtusega "4" hindas väite õigsust 77 protsenti naistudengitest ning 73 protsenti meestudengitest. Kusjuures täiesti nõus selle väitega oli 64 protsenti naistest ja 58 protsenti meestest. Ühelgi teisel vastusevariandil polnud kõrgemaid hinnanguid kui toimetulekul.

Regressioonanalüüsist selgus, et toimetuleku eesmärgil töötavatel tudengitel ilmnevad soo kõrval mitmeid teisigi karakteristikuid. Statistiliselt oluline seos avaldus toimetuleku ja tudengite vanuse vahel. Vanemad tudengid käivad suurema tõenäosusega palgatööl. Eelmainitud seost on varasemalt välja toonud ka (Tugim 2012), kelle sõnul on õppekavade paindlikkus kõnealuse seose üks põhjustajatest.

Võib väita, et käesoleva töö analüüsis on peamiseks põhjuseks tööturule siirdumiseks majanduslikud põhjused. See võib olla selgeks indikaatoriks sellele, et erinevad toetused ei võimalda tudengitel muidu majanduslikult hakkama saada. Kuigi riigilt on võimalik taotleda toimetulekutoetuseid ning tulemuspõhiseid stipendiume, siis nende toetuste summad ei suuda tudengite kulutusi katta või ei suudeta nõutavaid kriteeriume lihtsalt täita.

Üks võimalik põhjus võib olla ka see, et tudengid Eestis proovivad olla iseseisvamad kui mujal maailmas. Nimelt perekondlik toetamine ei ole nende jaoks aktsepteeritav, kui nad näevad enda töölkäimist võimaliku variandina. Autori arvates väärtustab suur osa tudengeid majanduslikku sõltumatust vanematest, mis sageli ongi üks peamisi põhjuseid, miks tudengid õpingute kõrvalt palgatöö otsivad.

4.3 Ma töötan, et oma elatustaset tõsta

(Beerkens, Mägi, Lill, 2011) väitsid, et paljudes riikides ja uuringutes on spekulieritud selle üle, kas tudengid siirduvad tööturule oma elustiili parandamiseks. See tähendab seda, et toimetulekus pole probleemi, aga palgatuluga kaasnev elatustaseme tõus kaalub üles selleks panustatavad aja- ning energiaressursid. (Devlin, James, Grigg 2008) poolt Austraalias läbiviidud uuringus tõendeid selle kohta ei leitud. Läbiviidud uuringus ilmnes, et tudengid töötavad peamiselt selleks, et tasuda elamiskulud ning teenitud palk kulub suures osas esmavajaduste (üür, toit, kodutarbed, transport) peale.

Käesoleva töö analüüsist selgus, et elatustaseme tõusmise nimel töötab 75 protsenti töötavatest tudengitest. Täiesti õigeks pidas seda väidet 52 protsenti naisi ja 48 protsenti mehi. Väärtusega “4” hindas seda väidet 24 protsenti naistudengitest ning 25 protsenti mehi. Kahe kõrgema väärtusega hindas seda väidet 77 protsenti naistudengitest ning 73 protsenti meestudengitest. Vaid 12 protsenti töötavatest tudengitest väitsid, et nad ei tööta elatustaseme tõstmiseks üldse või siis töötavad minimaalsel määral.

Analüüsist saadud tulemused ühtivad pigem (Beerkens, Mägi, Lill, 2011) uurimistulemustega. Käesoleva töö autor arvab, et üheks võimalikuks põhjuseks, miks tulemused ei ühti (Devlin, James, Grigg 2008) tulemustega, võib olla uurimisküsimuste sõnastamises. Nimelt elatustaseme tõusu

võidi respondentide poolt näha sarnase variandina töötamisele toimetuleku eesmärgil. Kui väide “Ma töötan, et oma elatustaset tõsta” tähendab sisuliselt seda: ”Ma tuleksin ka ilma palgatöota toime, aga soovin endale rohkem lubada”, siis võidi seda vastusevarianti valesti mõista.

4.3 Ma töötan, et saada töökogemust

(Yanbarisova 2014) sõnul on üheks põhjuseks õpingute kõrvalt palgatööle minemisel see, et kõrghariduse kvaliteet on viimastel aastatel oluliselt langenud ning varasemalt kõrgharidusega kaasneva kompetentsi on asendanud töökogemus. Yanbarisova väidab ka, et töötamine paralleelselt õpingutega võib olla indikaatoriks motivatsiooni, ambitsiooni, distsipliini ja ajaplaaneerise oskuse olemasolule. (Roschchin, Rudakov 2015) sõnul näevad paljud töötavad tudengid palgatööl käimisel eelist pärast õpinguid tööturule siirdumisel. Seetõttu näevad eelmainitud autorid töökogemuse omandamisel olulist tähtsust tudengite siirdumisel tööturule ning vaatlevad seda põhjust pigem investeeringu kui sundolukorrana.

Käesoleva töö analüüsist selgus, et õpingute ajal töötamist töökogemuse saamise pärast pidas täiesti õigeks 47 protsenti naistudengitest ning 45 protsenti meestudengitest. Väärtusega “4” hindas seda väidet 22 protsenti naistudengitest ning 20 protsenti meestudengitest. Kahe kõrgema hinnanguga kokku hindas väidet 69 protsenti naistest ning 65 protsenti meestest. Kahe madalama väärtusega hindas seda väidet 18 protsenti naistudengitest ning 20 protsenti meestudengitest.

Analüüsi ning varasemate uuringute võrdlusel saan öelda, et tudengid töötavad töökogemuse omandamise pärast oluliselt rohkem, kui varasemad uuringud seda nüanssi kajastanud on. Töökogemuse omandamist pidasid tudengid vähem oluliseks kui toimetulekut (naistudengid 77 protsenti ja meestudengid 73 protsenti) või soovi elatustaset tõsta (naistudengid 76 protsenti ja meestudengid 73 protsenti), aga vastavad protsendid (69 protsenti naistudengitel ja 65 protsenti meestudengitel) ei ole minu arvates märkimisväärselt väiksemad. Olen nõus (Yanbarisova 2014) väitega, et töökogemus on oma olulisuselt tõusnud ning tööturul hinnatakse seda aina enam. Selle põhjuseks võib olla kõrgkoolide õppekavade liigteoreetilisus ning vähene sidusus realselt tööturul vajatavate oskuste ning teadmistega. Sellest tulenevalt arvan, et just töökogemuse väärtustamist tudengite seas peaks lähiaastatel enam vaatlema.

4.4 Ma töötan, sest mul on selleks piisavalt aega

Tudengite karakteristikute alapunktis kirjeldati seda, kuidas kõrgkoolid on loonud ainekavasid, mis võimaldavad vanematel tudengitel oma palgatöö kõrvalt ülikoolis õpinguid alustada või jätkata. Näiteks on avatud ülikooli osatähtsus aastast aastasse tõusnud ning statsionaarse õppe puhul on iseseisva õppetöö osakaal suurenenud, mis omakorda on töölkäimise tudengite jaoks oluliselt lihtsamaks teinud (Tugim 2012).

Antud uurimistöö analüüsis väitele kinnitust ei leitud. Vaid 9 protsenti naisi ja 10 protsenti mehi pidasid väidet “Ma töötan, sest mul on selleks piisavalt aega” õigeaks. Väärtusega “4” hindas väidet 11 protsenti naisi ja 12 protsenti mehi. Kahte kõrgemat hinnangu koos vaadeldes selgub, et vaid 20 protsenti naisi ja 22 protsenti mehi töötavad õpingute kõrvalt, sest neil on selleks piisavalt aega. Vastavad osakaalud võrreldes eelnevate analüüsitud väidetega on kordades madalamad. On raske leida kinnitust, et tudengid siirduvad tööturule ajaküllusest või igavusest.

Kui teooria osas toodi välja, et õppekavade paindlikkus Eesti kõrgkoolides on loonud võimaluse tegeleda õppetööga suuremas osas iseseisvalt ning seeläbi osaleda tööturul, siis tudengite hinnangul ei pea see paika. Motivaatoritena tööturul osalemisel nähtakse siiski toimetulekut, elatustaseme tõusu ning töökogemuse omandamist.

4.5 Ettepanekud

Käesolevast uurimustööst selgus, et peamisteks põhjusteks, miks tudengid õpingute kõrvalt palgatööle siirduvad, on majanduslikku laadi. Soov toime tulla ning elatustaset tõsta olid kõige populaarsemad motiivid, mille tudengid ise töötamise põhjuseks välja tõid. Eriti murettekitav on toimetuleku motiiv, mis tähendab seda, et ilma palgatööle minemata tudeng majanduslikult hakkama ei saa ning ühtlasti leiab ta end sundolukorrast. Just sellistesse olukordadesse ei tohiks tudeng sattuda. Riik peab leidma viisi, kuidas tudeng oma aja- ning energiaressursid suunaks õppimisele, mitte hilistel öötundidel palgatöö tegemisele.

On arusaadav, et riik ei peaks pimesilmi tudengitele tagama elatusraha, sest see võib tingida süsteemi ärakasutamist, kuid tulemustepõhise õppetoetuse tõstmine on kõikide poolte huvides – tudengitel on leib laual ja arved makstud ning riik saab parema haridusega tööjõu. Antud olukorras antakse rikkamatest peredest pärit lastele oluline eelis kõrghariduse omandamiseks ning see ei taga Eesti ühiskonnale helgemat tulevikku.

Mõistagi tähendavad täiendavad õppetoetused riigile kulude kasvu, mis tähendab, et mujalt tuleb kulusid kärpida. Käesoleva töö autor pakub välja idee, et kõrghariduse pakkumine peab muutuma strateegilisemaks. Koostöös erasektoriga tuleb luua plaan, milliseid erialasid tule eelisarendada ning milliseid mitte. Näiteks, kui erinevad IT-ettevõtted soovivad vastava haridusega tööjõudu, siis tuleb võimaldada ettevõtetel tudengeid ka toetada. Teisalt peaksid spetsialistid välja selgitama, millises koguses kindlate valdkondade spetsialiste (sotsiaaltöötajat, sotsioloogi, semiootikut, norra keele filoloogi) meie riigil teatava tsükli jooksul (näiteks viis aastat) vaja võiks minna ning lähtuvalt sellest suunata vastavatesse õppetoolidesse finantsid. Kokkuvõtvalt oleks vaja läbimõeldud ning strateegiliselt juhitud kõrgharidussüsteemi, mis arvestab tööturu ja tudengite vajadustega.

Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli saada ülevaade sellest, kui suur osa tudengeid töötab õpingute kõrvalt ning millised on selle nähtuse peamised põhjused. Teema käsitlemisel tõi töö autor välja valdkonna erisused sugude lõikes. Uurimuse teostamiseks viis töö autor läbi kvantitatiivse andmeanalüüsi Eurostudent V 2013. aasta Eesti andmete põhjal.

Analüüsi põhitulemused olid järgmised:

Naistudengid on meestudengitest statistiliselt olulisel määral õpingute kõrvalt tööturul osalemises aktiivsemad. Analüüsist selgus, et 63 protsenti naistudengitest töötavad õpingute ajal regulaarselt või aegajalt võrreldes meestudengite 60 protsendiga. Keskmiseks töötamise osakaaluks kogu tudengkonna kohta on 62 protsenti, mis ühtis varasemalt Eestis läbiviidud uuringutega.

Peamiseks põhjuseks õpingute kõrvalt palgatööle siirdumiseks on soov majanduslikult toime tulla. Naistudengitest oli 64 protsenti täiesti nõus, et käivad tööl selleks, et toime tulla. Vastav näitaja meestudengite seas oli 58 protsenti. Andmeanalüüsist selgus, et antud väite puhul on hinnangud sugude vahel statistiliselt olulisel määral erinevad.

Naistudengid lähevad meestudengitest enam toimetuleku eesmärgil palgatööle. Analüüsist selgus, et 64 protsenti naistest käivad õpingute kõrvalt palgatööl eesmärgiga toime tulla. Vastav näitaja meestudengite seas on 58 protsenti.

Kasutatud kirjandus

- 1) Anspa, S., Kraut, L., Rõõm, T. (2010). "Sooline palgalõhe Eestis". Eesti Rakendus-uuringute Keskus Centar; Poliitikauuringute Keskus Praxis, Sotsiaalministeerium [https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Valjaanded/toimetised_20112.pdf] Vaadatud 01.01.2016
- 2) Barron, P. (2009). "Student Part-Time Employment: Implications, Challenges and Opportunities for Higher Education" School of Marketing, Tourism and Languages
- 3) Beerkens, M., Mägi, E., Lill, L. (2011). „University studies as a side job: causes and consequences of massive student employment in Estonia.“ The International Journal of Higher Education Research. Kasutatud 27.09.2014 [http://link.springer.com/article/10.1007/978-94-007-1073-4-10]]
- 4) Brennan, J., Callender, C., Duaso, A., Little, B., Van Dyke, R. (2005). „Survey of higher education students' attitudes to debt and term-time working and their impact on attainment.“ . A Report to Universities UK and HEFCE by CHERI and London South Bank. Kasutatud 04.04.2016. [URL<http://www.universitiesuk.ac.uk/highereducation/Documents/2005/TermTimeWork.pdf>]
1. Callender, C. (2008). "The impact of term-time employment on higher education students academic attainment and achievement" *Journal of Education Policy*, 23:4, 359-377, DOI: 10.1080/0268930801924490
- 5) Devlin, M., James, R., Grigg, G. (2008). Studying and Working: A national study of student finances and student engagement. *Tertiary Education and Management* 14 (2), pp. 111-122
- 6) Canny, A. (2002). „Flexible labour? The growth of student employment in the UK.“ *Journal of Education and Work*
- 7) Eamets, R., Krillo, K., Themmas, A. (2011). Eesti Kõrgkoolide 2009. aasta Vilistlaste uuring. Lõpparuanne. Tartu: Ecoprint. Kasutatud 12.02.2016 [URL https://www.hm.ee/sites/default/files/2012_a_vilistlaste_uuring.pdf]
- 8) Eurostat (2011). *Young People – Education and employment patterns*. Vaadatud 18.03.2016 [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Archive:Young_people_-_education_and_employment_patterns]

- 9) Eurostat (2009). *The Bologna process in higher education in Europe: Key indicators on the social dimension and mobility*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- 10) EUROSTUDENTi kodulehekül, kasutatud 10.04.2016 [URL <http://eurostudent.eu/>]
- 11) Eurostudent V (2013) Eesti üliõpilaste eluolu 2013. Rahvusvahelise üliõpilaste uuringu EUROSTUDENT V Eesti analüüs. Lõpparuanne. Vaadatud 30.09.2014
[http://www.ec.ut.ee/sites/default/files/ec/eurostudentv_lopparuanne.pdf]
- 12) Haridus- ja Teadusministeerium (2015). „Üliõpilaste stipendiumite liigid, suurus ja määramise tingimused" Vaadatud 01.05.2016
[https://www.hm.ee/sites/default/files/oppetoetused_stipendiumid_2015.pdf]
- 13) Lucas, R., Ralston, L. (1997). „*Youth, gender and part-time employment: a preliminary appraisal of student employment*“. Employee Relations, Vol. 19 Iss: 1, pp.51 - 66
- 14) Metcalf, H. (2001).“ *Increasing Inequality in Higher Education: The Role of Term-time Working*“. NIESR, London.
- 15) Mittennormatiivse õpiedu asjaolud ja motivatsiooni uurimuse aruanne (2006). Tartu Ülikool, Sotsiaalteaduskond, Psühholoogia osakond
- 16) Moreau, P., Leathwood, C. (2006). „*Balancing paid work and studies: working (-class) students in higher education*“. London Metropolitan University, UK
- 17) Mägi, E., Aidla, A. , Reino, A. , Jaakson, K. , Kirss, L. (2011). Üliõpilaste töötamise fenomen Eesti kõrghariduses. Poliitikauuringute Keskuse Praxis väljaanne. Tartu.
- 18) Mõtsmees, P., Roosaar, L., Masso, J. (2013). “Ametialase mobiilsuse tegurid ja mõjud Eestis” Tartu Ülikool
- 19) Wolbers, M., Müller, W., Gangl, M. (2003). *Educational attainment in the European Union: recent trends in qualification patterns*. Oxford University Press
- 20) Riigi Teataja I, Õppetoetuste ja õppelaenu seadus. 04.04.2015, 280
[URL <https://www.riigiteataja.ee/akt/13224397?leiaKehtiv>]
- 21) Robert P., Saar E. (2012). „Learning and Working: The Impact of the ‘Double Status Position’ on the Labour Market Entry Process of Graduates in CEE Countries.“ European Sociological Review, Vol 28

- 22) Roshchin, V., Rudakov, N. (2015). “*Russian University Students And The Combination Of Study And Work: Is It All About Earning, Learning Or Job Market Signaling?*“ National Research University, Higher School of Economics
- 23) Saar, E (2013). „*Higher Education at a Crossroad: The Case of Estonia.*“ Frankfurt am Main. Peter Lang
- 24) Tam, B., Morrison, K. (2005). “*Undergraduate students in part-time employment in China*”, Educational Studies Vol. 31 No. 2
- 25) Tooding, L.-M. (2007). Andmete analüüs ja tõlgendamine sotsiaalteadustes. Tartu Ülikooli Kirjastus
- 26) The Centre for Higher Education Research and Information (CHERI) and London South Bank University (2005). „*Survey of higher education students’ attitudes to debt and term-time working and their impact on attainment.*“ London South Bank University
- 27) Tõnisson, E. (2011) “Kõrghariduse valdkonna statistiline ülevaade” Haridus- ja Teadusministeerium
- 28) U.S. Department of Labor (2007). „*College enrollment and work activity of 2006 high school graduates*“. News release. Washington, DC: Bureau of Labor Statistics.
<http://www.bls.gov/news.release/hsgec.nr0>
- 29) Wolbers, M. H. (2001). Learning and working: Double statuses in youth transitions within the European Union.
<http://www.mzes.uni-mannheim.de/projekte/catewe/papers/paper10.pdf>
- 30) Yanbarisova, D. (2014). „*Combining University Studies with Work: Influence on Academic Achievement*“. Higher School of Economics Research Paper No. WP BRP 21/EDU/2014

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Rauno Veske (sünnikuupäev: 25.10.1989),

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„ÕPINGUTE AJAL PALGATÖÖL KÄIMINE JA SELLE MOTIIVID MEESTE JA NAISTE
PUHUL“,

mille juhendaja on Ave Roots,

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 02.06.2016